

ASPECTELE LINGVISTICE ALE RENAȘTERII NAȚIONALE CEHE¹

Anca Irina IONESCU

The Czech National Revival was a cultural movement in the Czech Kingdom during the 18th and 19th century whose main goal was to revive Czech language culture and national identity. The Czech language had a peculiar situation compared to other national languages of Europe at the date. It was more or less eradicated from state administration, literature, schools, even from the Prague University and among the upper classes, because after the Battle of White Mountain most of Czech intellectual elites flee the country and the Czech language was reduced to a means of communication between peasants, who were often illiterate. Therefore, the Revival had an important linguistic aspect and one of its main features was the Defence of the Czech language.

Key words: Renaissance, Czech language, literary language, language defence, almanac, publishing house, newspaper, Enlightenment, tolerance

Sub acțiunea ideilor iluminismului, a schimbărilor economice, sociale și politice, în Cehia a început formarea poporului ceh modern și emanciparea lui în cadrul monarhiei austro-ungare. Forța conducătoare a mișcării naționale cehe a fost reprezentată de intelectualitatea cehă (oameni de știință, artiști, profesori, preoți etc.). Acești au fost supranumiți *národní buditelé* (aprox. „deșteptători ai națiunii”, derivat de la v. *budit* „a trezi, a deștepta”).

Iluminismul este legat în Cehia de lichidarea feudalismului și de reformele introduse în special de urmașul Mariei Tereza, Iosif II (1780-1790), care au contribuit la emanciparea populației cehe. Cehia era deja o țară foarte avansată din punct de vedere economică, zona cea mai industrializată a Imperiului Austro-Ungar și a profitat din plin de reformele principale instituite de Iosif II².

¹ Termenul din limba cehă, *obrození*, înseamnă „renaștere, naștere din nou nou”; cf. *rodit* „a naște”; și nu se confundă cu Renașterea ca perioadă în istoria artelor, care în cehă se numește *renesance*; el este redat în alte limbi după cum urmează: eng. *revival, rebirth, regeneration*; germ. *Wiedergeburt, Wiederaufleben*; fr. *renaissance, réssurrection, réveil*; rus. *возрождение*.

² P. Bělina, J. Kaše, J. P. Kučera, *Velké dějiny zemí Koruny české X. 1740-1792*, Praga, Paseka, 2001; Roman Vondra, *České země v letech 1705–1792 : doba absolutismu, osvěcenství, paruk a třírohých klobouků*, Praga, Libri, 2010.

Prima dintre acestea a fost așa-numitul *Patent al toleranței (Toleranční patent)*¹ din 13 octombrie 1781, reprezentând o serie de decrete de reglementare a toleranței religioase în diversele teritorii ale Imperiului Austro-Ungar. Intenția principală a Patentului era să scoată din ilegalitate religia evanghelică și alte religii necatolice. Patentul de toleranță a desființat monopolul Bisericii Catolice și a permis exercitarea confesiunilor luterană, calvină și ortodoxă. Nu era vorba însă de recunoașterea egalității acestor confesiuni ci, așa cum reiese și din denumirea Patentului, despre „tolerarea” lor. Din 1782 a început să fie tolerată mai mult și religia evreilor și, din acest moment, evreii au avut dreptul să exercite orice fel de profesii și meserii, să studieze la universități, în unele zone li s-a permis chiar să cumpere pământ. A fost desființată modalitatea injurioasă de marcare a evreilor cu un cerculeț galben și era permis să li se adreseze cu apelativul „domnule” (*pane*) în loc de *žide*. Însă în continuare nu aveau voie să ocupe funcții publice în serviciul statului. A fost desființată cu această ocazie și puterea jurisdicțională a rabinului, ebraica și limba idiș nu mai aveau statutul de limbă oficială pentru evrei, iar aceștia erau obligați să-și ia un nume evreiesc.

Al doilea Patent important al lui Iosif II a fost *Patentul despre desființarea iobăgiei (nevolnictví)*, prin care aceasta este înlocuită cu o formă mai moderată de dependență, și anume, servitutea (*poddanství*). Claca (*robota*) s-a păstrat până în 1848. Conform noului statut, țăranii aflați în servitute nu mai aveau nevoie de consimțământul stăpânilor pentru a se muta de pe moșie (de exemplu la oraș sau pe moșia altui proprietar), atunci când doreau să se căsătorească cu o persoană care locuia pe alt domeniu, când doreau să-și dea copiii la școală sau la meserie. Din statutul de servitute exista și posibilitatea de răscumpărare, prin care țăranul devenea complet liber. Acest patent a avut mai multe consecințe fundamentale: creșterea nivelului de educație a populației (tot mai mulți copii de țărani puteau să învețe carte), creșterea nivelului de inițiativă antreprenorială (țăranii puteau să plece la oraș și să-și deschidă o mică firmă), consolidarea elementului ceh în mediul orășenesc (până atunci preponderent german).

Totodată, Iosif II a dat și un decret pentru atenuarea cenzurii în 1781 dar la 18 mai 1784, printr-un decret regal, s-a proclamat limba germană ca limbă unică oficială a imperiului, ceea ce puneau ceha din nou într-o situație dificilă. Din 1792 cenzura s-a înăsprit din nou, mai ales de teama răspândirii ideilor Revoluției Franceze (1789).

Iluminismul a pătruns în Cehia din Franța, unde a fost susținut de autorii dicționarului științific Enciclopedic, Diderot și d’Alembert, *Encyclopédie ou Dictionnaire raisonné des sciences, des arts et des métiers* (1751-1772), cărora li s-au alăturat și Voltaire, Montesquieu, Rousseau ș.a. Ideile lor au influențat puternic și intelectualitatea cehă, au condus la conturarea mișcării naționale cehe și la consolidarea conștiinței naționale cehe. Procesul a durat până la jumătatea secolului al XIX-lea și a

¹ E. Melmuková, *Patent zvaný toleranční*, Praga, 1999.

cuprins treptat pături tot mai largi ale populației urbane și rurale din Cehia și din Moravia¹.

Diversele etape ale Renașterii Naționale cehe au fost influențate și de noile idei ale slavismului, în care cehii au căutat sprijin pentru eforturile lor. Un rol important l-au jucat aici războaiele napoleoniene, căci Renașterea Națională cehă face parte dintr-o mișcare europeană mai amplă de afirmare a conștiințelor naționale. După înfrângerea revoluției poloneze din anii 1830-1831, începe să se contureze treptat un concept nou, *slavismul*, tendința popoarelor slave din Imperiul Austro-Ungar de a-și uni eforturile în vederea emancipării, concept care a evoluat ulterior devenind austro-slavismul secolului al XIX-lea (căci cei mai mulți slavi erau în hotarele imperiului austriac).

Renașterea Națională cehă a fost considerată inițial un fel de miracol, reînvierea poporului care, în urma înfrângerii de la Muntele Alb (1620) își pierduse independența de stat și treptat apoi și identitatea națională. Așa gândeau reprezentanții perioadei, dar spre sfârșitul secolului al XIX-lea se afirmă și alte păreri, mai puțin romantice, în explicarea fenomenului. Tomáš Garrigue Masaryk pornește de la tradițiile reformei religioase cehe, Jaroslav Vlček consideră că hotărâtoare a fost influența și exemplul Revoluției Franceze din 1789, František Palacký scoate în evidență tradițiile husitismului. Un impuls deosebit l-au reprezentat pentru Cehia ideile filozofului german Johann Gottfried Herder, care în lucrările lui a subliniat viitorul slav al Europei și însemnătatea folclorului pentru dezvoltarea literaturii moderne.²

Periodizarea Renașterii Naționale cehe

Renașterea națională a durat aproximativ trei sferturi de secol și se împarte, prin tradiție, în câteva sub-perioade; de-a lungul timpurilor și în funcție de păreri diferite ale cercetătorilor literari, au existat mai multe astfel de periodizări, dar în cele ce urmează o vom prezenta pe cea mai obișnuită, care cuprinde trei faze.

1. Faza de apărare și consolidare (anii 80 ai secolului al XVIII-lea – începutul secolului al XIX-lea).

În această perioadă accentul principal se pune pe *apologia limbii cehe* și ne aflăm în fața unui mare reviriment al interesului științific pentru disciplinele lingvistice. Acum se afirmă așa-numita *generație a lui Dobrovský*. Din această perioadă datează începuturile teatrului ceh, ale poeziei în limba cehă și ale ziaristicii. Este o perioadă de mare avânt patriotic, de căutare a identității naționale, de rezistență împotriva

¹ P. Bělina, *Teoretické kořeny a státní praxe osvícenského absolutismu v habsburské monarchii*, în *Československý časopis historický* 29, 1981, p. 879-905. Vezi și P.H. Wilson, *Absolutism in Central Europe*, Londra și New York, Routledge, 2000, ediție online: <http://www.questia.com/read/102842918#>

² *Volkslieder nebst untermischten anderen Stücken*, 1778/79, ed. a 2-a, 1807 cu titlul *Stimmen der Völker in Liedern*).

strădaniilor centralizatoare ale reformelor Împăratului Iosif II, care încerca să impună folosirea limbii germane ca limbă oficială în întreg imperiul. Artiștii și cărturarii din această perioadă își caută inspirația în clasicism și în iluminism. Cele mai importante personalități, alături de Dobrovský, au fost istoricii Gelasius Dobner, František Martin Pelcl, editorul și tipograful Václav Matěj Kramerius, oamenii de teatru Václav Thám, Karel Ignác Thám și Prokop Šedivý, precum și primii poeți cehi Antonín Jaroslav Puchmajer, Šebestián Hněvkovský, Vojtěch și Jan Nejedlý.

2. Faza ofensivă: începutul secolului al XIX-lea – sfârșitul anilor 20 ai secolului al XIX-lea.

Este o perioadă de mare efervescență patriotică, epoca *generației lui Jungman*. Perioada este marcată de războaiele napoleoniene și de reacția Europei la acestea din anii 1806 până în 1830. Acum se conturează programul lingvistic al Renașterii Naționale, iar în literatură se afirmă preromantismul, denumit în context european și literatura sentimentală. Cele mai importante personalități sunt oamenii de teatru Václav Kliment Klicpera, Matěj Kopecký și Jan Nepomuk Štěpánek, Josef Jungmann însuși și membrii așa-numitei *Šcoli a lui Jungman*: Milota Zgirad Polák, Antonín Marek, Jan Evangelista Purkyně, Jan Svatopluk Presl, Karel Bořivoj Presl și Antonín Jungmann. Dintre scriitorii acum se afirmă František Palacký, Pavel Josef Šafařík, Jan Kollár, František Ladislav Čelakovský.

3. Faza renașterii naționale victorioase: anii 30 – 50 ai secolului al XIX-lea

Este vorba despre victoria deplină a Renașterii Naționale, care devine o mișcare națională; perioada este marcată puternic de evenimentele revoluționare din anii 1830 și 1848. Literatura se apropie tot mai mult de viață și se afirmă romantismul literar. Este epoca *generației lui Palacký*, când literatura capătă o orientare democratică și se îndreaptă treptat de la romantism către realism.

Trăsăturile specifice ale Renașterii Naționale cehe

În modelarea vieții literare cehe din perioada Renașterii Naționale s-au evidențiat câteva trăsături specifice, legate de situația specială a Cehiei, care după lupta de la Muntele Alb și-a pierdut o mare parte din independență și a renunțat în mare măsură la utilizarea limbii cehe. Din această situație aparte reiese atenția deosebit care a fost acordată limbii cehe în cadrul așa-numitei mișcări de *Apărare a limbii (Obrana jazyka)*. Strădania patrioților cehi era să demonstreze că limba cehă este la fel de evoluată și de flexibilă ca și marile limbi de cultură europene și poate acoperi absolut

toate nevoile de exprimare în toate domeniile vieții, inclusiv în știință, economie, politică, nu numai în comunicarea zilnică.¹

Situația limbii cehe la începutul Renașterii Naționale. La mijlocul secolului al XVIII-lea, limba cehă încetase să mai fie prezentă în anumite situații de comunicare și funcționale – dispăruse din politică, din societatea înaltă și cultivată, din discursul de specialitate științific. Limba continua firește să existe, dar avea un statut regional și era puternic diferențiată social. Spre deosebire de marile limbi și literaturi europene, care se consolidaseră printr-o mișcare de centralizare către o versiune literară reprezentativă utilizată, în conformitate cu idealurile clasicismului, pentru comunicarea scrisă și vorbită a stilului înalt, versiunea literară a limbii cehe nu exista și mișcarea de centralizare și de consolidare a limbii nu a avut loc din cauza împrejurărilor sociale și politice. Pe lângă aceasta, mai ales în anii 40 ai secolului al XVIII-lea, se intensifică presiunea limbii germane ca mijloc de comunicare general în centrul Europei, nu numai în domeniul comercial și administrativ, ci și în zona culturii, a relațiilor politico-diplomatice și științifice (unde mai înainte fusese predominantă latina).

Limba vorbită în orașe preluase foarte multe germanisme, deși situația nu era chiar atât de dramatică cum a fost ulterior descrisă în manualele școlare. În plus, în mediul rural, limba s-a păstrat într-o formă destul de pură, deși, firește diferențiată geografic. La orașe, limba cehă era vorbită de păturile mijlocii și inferioare ale populației, iar calitatea ei depindea în mare măsură de nivelul intelectual al utilizatorilor. Nu existau instrumente de codificare a limbii.

În timpul Renașterii Naționale, când lingviștii cehi s-au văzut puși în fața situației de a trebui să codifice limba literară, au recurs la modelul oferit de traducerea *Bibliei de la Kralice* (1613)². Dar această limbă era deja destul de arhaizantă chiar la începutul secolului al XVII-lea. Firește că limba cehă a continuat să se dezvolte și nu putem considera această dezvoltare, care nu a fost convergentă, ca în majoritatea limbilor europene la acea dată, ci divergentă, drept un declin. Limba vorbită de un popor într-un anumit loc și la o anumită dată este o calitate sui generis și compararea diverselor stadii din istoria unei limbi în scopul stabilirii care din ele este superior nu-și are rostul și nu este o atitudine științifică. Și intervine aici și o problemă psihologică, deoarece actuala formă comună a limbii cehe (*obecná čeština*, formă neliterară), este

¹ T.G. Masaryk, *Česká otázka*, Praga, Melantrich, 1969 (ediția întâi 1895); V. Macura, *Znamení zrodu: české národní obrození jako kulturní typ*, Jinočany, H&H, 1995; Arne Novák, *Stručné dějiny literatury české*, Olomouc, R. Promberger, 1946, în special capitolul *Literatura národního obrození (od r. 1774 do r. 1859)* p. 122-249 accesibil online:

<http://kramerius.mlp.cz/kramerius/MShowMonograph.do?id=3508>

² Biblia de la Kralice este prima traducere integrală în limba cehă a Bibliei după limbile originale (ebraică, arameică și greacă) nu după Vulgata latină.

mai tânără, deci mai evoluată, decât limba literară, constituită pe baza limbii deja arhaice a Bibliei de la Kralice.

Problema principală a limbii cehe în secolul al XVIII-lea a fost, așa cum spuneam mai sus, absența codificării, a unei norme lingvistice ideale unitare (așa cum se stabilise deja în alte țări, Anglia, Franța, Germania, Rusia etc.), dar mai ales absența limbii cehe în anumite situații de comunicare relevante: nu exista o cehă ca limbă de Curte, ca limbă a creației beletristice, a conversației de salon, a romanelor sau pieselor de teatru, a corespondenței. Nu exista nici ca limbă a parlamentului sau consiliilor orășenești, a vieții politice și publicistice, nu era folosită în sălile de judecată. În cele din urmă, în prima jumătate a secolului al XVIII-lea a dispărut și din funcția de comunicare uzuală în familiile nobilimii cehe.

Se crease o situație în care se părea că nimeni nu are nici un interes să reînvie utilizarea limbii cehe.

Apărarea limbii cehe. Cu toate acestea, de-a lungul istoriei Cehiei, problema limbii cehe a reprezentat întotdeauna o preocupare constantă a intelectualității. Ea ar putea fi privită sub două aspecte: lucrările intelectualilor cehi în apărarea limbii cehe și, pe de altă parte, reglementările juridice în acest sens.

Lucrările intelectualilor cehi. În general se afirmă că prima Apărare a limbii cehe este lucrarea lui Bohuslav Balbín, *Dissertatio apologetica pro lingua Slavonica, praecipue Bohemica (Discuție apologetică despre limba slavă, mai ales cehă)*, scrisă în anii 1672-1673, dar publicată pentru prima dată abia în 1775 de František Martin Pelcl. Lucrarea a fost curând interzisă de cenzură și a putut fi vândută abia o jumătate de ani mai târziu, dar a devenit un adevărat model pentru alte astfel de „apărări” ale limbii cehe din perioada Renașterii Naționale.

În realitate însă, au existat și alte texte mai timpurii, datând încă de la sfârșitul secolului al XIV-lea, în care autorii s-au ridicat în apărarea limbii cehe. Acestea devin mai frecvente în secolul următor, în perioada umanismului ceh, când demonstrarea egalității valorice a limbii cehe cu limbile clasice capătă caracter programatic. Aceste texte nu sunt „apărări” de sine stătătoare și nici nu sunt intitulate ca atare, elementul apologetic este însă foarte puternic. Putem menționa aici prefețele la lucrările lui Viktorin Kornel din Všeřdy (1495), Mikuláš Konáč (1507), Václav Písecký (1511), Jan Blahoslav (1571) sau Daniel Adam din Velešlavín (1598).

În secolul al XVII-lea crește presiunea exercitată de limba germană în mediile intelectuale și lingvistice cehe și, ca reacție, se intensifică și tonul apologetic al lucrărilor de apărare a limbii cehe. Se cunoaște scrisoarea lui Karel Starší din Žerotín¹ din 1610, care reproșează Consiliului Municipal din Olomouc că i-a scris, împotriva uzanțelor, în limba germană, și anunță că nu are de gând să răspundă dacă nu i se scrie în cehă.

¹ T. Knoz, *Osobnosti moravských dějin (1)*, Brno, Matice moravská, 2006, p. 203-218.

Foarte cunoscut este și așa-numitul *Okřik* (aprox. „apel la tăcere”, derivat de la v. *okřiknout* a reduce la tăcere) al lui Pavel Stránský (1583-1657), scris în 1618 și îndreptat împotriva diverselor limbi pe care cejul neglijent le lasă să fie folosite în bisericile lui. A semnat lucrarea Sanctius LaMprus, pseudonim alcătuit prin inversarea ordinii literelor din versiunea latină a numelui său, M. Paulus Strancius¹.

În perioada barocului, apărarea limbii devine un gen literar de sine stătător. De exemplu, prefața la gramatica lui Jan Rosa *Čechořečnost* (1672) cuprinde și o parte apologetică, apoi, în 1714, J.V. Ryvola scrie în același spirit prefața la dicționarul purist *Slovář český*; o altă apologie amplă găsim în lucrarea anonimă *Zemi dobré, zemi české* (1754). Tot un caracter apologetic au și articolele din *Poselkyně starých příběhův českých* (Jan František Beckovský, 1700), ba chiar și literatura omiletică se ocupă de această temă în prefață (Daniel Nitsch, *Berla královská*, 1709; Ondřej František de Waldt, *Chvála jazyka českého*, 1729).

La începutul Renașterii Naționale apare o grupare aparte de apologeți ai limbii cehe, care în scrierile lor se străduiesc să găsească argumente în special împotriva folosirii limbii germane. Aceste lucrări se sprijineau pe compoziții mai vechi, se refereau aproape fără excepție la activitatea lui Hus, la autorii perioadei lui Velesalvín, la Balbín, la *Legea limbii* din 1615 și la *Noul decret funciar* (1627) în care limba ceahă era ridicată la rang de egalitate cu germana.

Cea mai importantă apologie din perioada Renașterii Naționale este considerată lucrarea lui Karel Ignác Thám, *Obrana jazyka českého proti zlobivým jeho utrhačům* (1783). Este o lucrare cu un pronunțat caracter naționalist, îndreptată în special împotriva nobilimii pentru că neglijează drepturile limbii Sf. Václav și nu sprijină suficient interesele naționale.

Reglementările juridice în sprijinul limbii cehe. Limba ceahă a fost sprijinită însă nu numai de intelectualitate, ci, în diverse perioade ale istoriei ei, și de autoritățile statale.

În anul 1615, Stările Cehe au adoptat la adunarea lor generală așa-numitele articole *Despre păstrarea limbii cehe vechi și cultivarea ei (O zachování starožitného jazyka českého a vzdělání jeho)*, reglementare cunoscută și sub numele de *legea limbii jazykový zákon*). Legea a fost votată inclusiv de membrii germani ai Adunării, care nu știau limba ceahă. În perioada cât a fost în vigoare (1615-1627), nu a fost niciodată aplicată în practică, cu toate acestea, la ea s-au referit numeroase apologii ale limbii cehe din secolele XVII-XVIII, a fost prelucrată și introdusă în prefața la primul număr din publicația *Hlasatel český* (1806), editată de Jan Nejedlý și a devenit o parte componentă a programului Renașterii Naționale.

Un sprijin neașteptat a venit din partea monarhiei austro-ungare: în 1747 Maria Tereza a dat un decret prin care cerea ca la universitatea din Praga să se predea limba

¹ Pavel Stránský, *Český stát - Okřik*, Praga, 1953. Vezi și Ondřej Koupil, *Grammatykáři. Gramatografická a kulturní reflexe češtiny 1533-1672*, Praga, Karolinum, 2007.

cehă la un nivel cât mai înalt. Cerința ei, din păcate, a rămas fără ecou, cu excepția Facultății de Teologie. Mai mult chiar, predarea limbii cehe s-a mutat la Viena, unde a fost introdusă la Academia tereziană de cavalerie și în 1754 la Academia Militară. La Universitatea din Praga, catedra de cehă a fost înființată abia în 1791, la insistențele multor reprezentanți ai Renașterii Naționale.

În 1773 s-a produs un eveniment important, cu consecințe nebănuite pentru studiul și soarta limbii cehe: Maria Tereza a desființat ordinul călugărilor iezuiți. Întrucât iezuiții erau puternic implicați în sistemul de învățământ, o dată cu plecarea lor acesta a intrat în criză. Universitatea din Olomouc, care fusese centrul lor principal, a fost degradată la rangul de liceu, numărul de gimnazii s-a redus. Pentru limba cehă aceasta a fost o lovitură neașteptată, căci tocmai în școlile iezuite se acorda o atenție deosebită studiului limbii cehe.

Un alt eveniment care a contribuit în mod indirect la afirmarea limbii cehe a fost desființarea iobăgiei în 1781. O consecință a acesteia a fost intensificarea migrației de la sat la oraș, ceea ce a dus la creșterea numărului de vorbitori de cehă în mediul urban și, implicit, la creșterea interesului pentru cultivarea limbii cehe.

Cu ajutorul suitei sale de reforme modernizatoare, Iosif II dorea să-și dezvolte imperiul, dar să-i și consolideze caracterul centralizat. În acest scop, a impus ca limbă unică limba germană, dând astfel fără să vrea un impuls eforturilor intelectualității cehe către afirmarea limbii cehe ca marcă esențială a identității naționale. Interesant este de remarcat și faptul că Iosif II a fost unul dintre pușinii monarhi habsburgici care știa limba cehă.

Cenzura și presa în limba cehă. Un rol important în sprijinirea dezvoltării limbii revine, firește presei, primelor ziare.¹ La 4 februarie 1719 a apărut primul ziar *Pražské poštovské noviny*, marcând astfel începuturile publicațiilor periodice. Ziarul publica știri din țară, din străinătate, articole pe teme politice, economice, culturale, informații din înalta societate, avea rubrica mondenă, meteorologică, câte ceva din „cronica neagră” și reclame – așadar, cu excepția informațiilor sportive, se putea citi acolo cam tot ceea ce citim și noi astăzi. Ziarul a fost publicat inițial de tipograful praghez Karel František Rosenmüller, supranumit și al doilea Daniel Adam din Veleslavín datorită activității lui bogate. În foaia volantă intitulată *Předchůdce českého postylionu* în care anunța lansarea publicației descria necesitatea de a avea un ziar în limba cehă. Acest ziar a îndeplinit apoi rolul de susținător al limbii cehe timp de cincizeci și trei de ani. Titlul inițial era foarte lung, așa cum cerea moda vremii: „Sobotní popř. Outerní Pražské poštovské noviny z rozličných zemí a krajín přicházející s obzvláštním Jeho císařské a královské Milosti nadáním obdarované”, dar curând s-a încetățenit denumirea mai scurtă *Pražské poštovské noviny*. Apărea la ora zece dimineața de două ori pe săptămână, sâmbăta și marța, în zilele când mergea

¹ M. Beránková, *Český periodický tisk do roku 1918*, Praga, Novinář, 1981.

poștalionul care îl distribuia (de aceea se numea *poštovské/ poštovní*). Abonamentul pe un an costa opt zloți, un număr șase creițari¹.

Cea mai mare parte a știrilor publicate erau din străinătate, ceea ce se explică prin sistemul de strângere a știrilor. Tipografii erau și redactori și își preluau știrile din presa străină distribuită de poștă. Nu aveau decât foarte rar corespondenți proprii. Știrile nu erau aranjate pe rubrici, ci așa cum soseau sau cum li se păreau mai importante tipografilor. Tirajul ziarului este greu de calculat, se presupune că la început au apărut între 500 și 1000 de exemplare. Ziarul și-a încetat apariția în 1772 și a fost reînființat în 1782, după care a trecut în proprietatea tipografului Schönfeld. Redactorul lor a devenit Václav Matěj Kramerius, care a condus ziarul până în 1789, când a obținut o concesiune pentru a publica propriul ziar, cunoscutul *Krameriusovy c. k. vlastenecké noviny*. Continuatorul lui poate fi considerat ziarul *Pražské noviny*, unde au lucrat František Ladislav Čelakovský, Jan Nepomuk Štěpánek și Karel Havlíček Borovský. În 1792 cenzura s-a înăspriț din nou, probabil de teama răspândirii ideilor revoluției franceze, iar prin decretul din 13 septembrie 1798 s-a interzis distribuirea ziarelor necenzurate în locuri publice. Din 1808 a început să apară și *Císařské královské privilegované pražské poštovní noviny*, sub conducerea lui V. M. Kramerius.

Biblioteci, edituri și societăți literare. În perioada Renașterii Naționale apar și primele societăți literare și asociații de lectură sau cluburi literare. Toate aceste societăți au apărut în special pe lângă tipografii și edituri, al căror număr a crescut considerabil. Producția de carte crește și ea, ceea ce duce la extinderea bibliotecilor din castelele nobililor, la care aveau acces și cărturarii cehi. În 1772 apare la Praga *Sečtělý klub*, la Brno ia ființă *Společnost čtenářů*, începe să activeze sub conducerea lui Kramerius și cea mai cunoscută Editură, *Česká expedice*. Kramerius începe să publice și un supliment literar la ziarul său, *Večerní shromáždění dobrovické obce*. În tipografia sa, pe lângă ziar, mai publică și *Nový kalendář tolerance* (1787-1798), apoi vechi letopisețe cehe, Jurnale de călătorie, fabulele lui Esop și vechi povestiri cehe despre Bruncvík, Stilfríd, Meluzína, Český Robinson etc. Editura și tipografia lui Kramerius, *Česká expedice*, avea o rețea de distribuție extrem de bine organizată, care ajungea în toate regiunile cehe, ba chiar și în Slovacia. Kramerius s-a străduit să îmbine activitatea reformatoare cu interesele mișcării naționale și cu activitatea de răspândire a culturii în limba cehă. A înțeles importanța reformelor împăratului Iosif II pentru înlăturarea rămășițelor orânduirii feudale care stăteau în calea progresului și a publicat în 1784 broșura *Kniha Josefova*, prelucrată după modelul german al lui Augustin Zitte, în care încerca să le explice pe înțelesul tuturor.

Almanahurile. În timpul Renașterii Naționale, revistele literare în limba cehă nu sunt foarte bine reprezentate, căci presupuneau un efort prea mare, nu în ultimul rând financiar. În schimb, s-au bucurat de un foarte mare succes Almanahurile literare, foarte

¹ Sekera, M., 1719: *Začaly vycházet první české periodické noviny*, online: <http://www.ct24.cz/kalendarium/44461-zacaly-vychazet-prvni-ceske-periodicke-noviny/>

la modă și în Franța, Germania și Polonia. Apariția unui almanah depindea de inițiativa unei personalități, dacă reușea să strângă în jurul său suficienți colaboratori pentru a scoate un volum. Întreaga istorie a poeziei Renașterii Naționale este legată de astfel de almanahuri. Primul a fost editat de Václav Thám în anul 1785 și s-a intitulat *Básně v řeči vázané*, urmat apoi ceva mai târziu de o serie editată de Antonín Jaroslav Puchmajer (1769 – 1820), intitulată *Sebrání básní a zpěvů* și alcătuită din volume apărute la intervale neregulate (1795, 1797, 1798, 1802, 1814). Acestea cuprindeau încercări poetice ale studenților universității din Praga și dezbăteau și anumite probleme teoretice, la a căror elucidare a contribuit și Josef Dobrovský. Împreună cu Šebestián Hněvkovský și Vojtěch Nejedlý a înființat în 1792 prima Asociație poetică din Cehia.

Este considerat inițiatorul studierii argoului deoarece este autorul primei descrieri a limbii populației roma, respectiv a dialectului ceh al acesteia: *Románi Čib, das ist Grammatik und Wörterbuch der Zigeuner Sprache, nebst einigen Fabeln in derselben. Dazu als Anhang die Hantýrka oder die Čechische Diebessprache*.

Este prima lucrare cehă despre limba țigănească și cuprinde o scurtă descriere a gramaticii și un dicționar elementar roma-german. Conține și o anexă a argoului hoților cehi numit hantýrka, prin care Puchmajer intenționa să demonstreze că limba țigănească și limbajul cifrat al hoților (argoul) sunt două coduri lingvistice neînrudite, pe care opinia publică de la vremea respectivă le confunda frecvent, considerându-le una și aceeași limbă. Lucrarea a apărut postum în anul 1821.

În concluzie, se poate afirma că limba cehă a avut de înfruntat multe piedici în drumul ei către statutul de limbă literară națională pe care îl are astăzi, așa cum nu s-a întâmplat cu aproape nici o altă limbă europeană, dar lupta a fost încununată de succes.

Bibliografie

- Kočí, J. *České národní obrození*, Praga, Svoboda, 1978
Macura, V., *Znamení zrodu: české národní obrození jako kulturní typ*, Jinočany, H&H, 1995
Masaryk, T.G., *Česká otázka*, Praga, Melantrich, 1969 (ediția întâi 1895)
Novák, A., *Stručné dějiny literatury české*, Olomouc, R. Promberger, 1946, cap. *Literatura národního obrození (od. r. 1774 do r. 1859)*, p. 122-249
Pleter, T., *Istoria literaturii cehe vechi*. ediția a doua, adăugită, București, EUB, 2010, cap. *Începuturile literaturii cehe moderne*, p. 211-219